

Рат у савременим условима – локални сукоби и војне интервенције

УДК 355.014:327

Др Тодор Мирковић, пуковник у пензији

Промене које су настале у последњих неколико година у међународним војно-политичким односима и технолошком развоју значајно су утицале на гледишта о рату и начину вођења рата. Нуклеарни рат више није непосредна претња човечанству, а и велики конвенционални ратови „померени“ су, можда, за будућа времена. Сада су посебно актуелне само две врсте ратовања: унутрашњи сукоби и мали регионални, односно субрегионални ратови и стране војне интервенције.

На основу тих закључака, аутор разматра управо те две врсте рата, посебно разјашњавајући циљеве, карактеристике и видове реаговања носилаца светске моћи на унутрашње (локални) и регионалне сукобе, укључујући и видове ангажовања војне силе у „руковођењу кризама“, „контроли сукоба“, „мировним“ и „хуманитарним“ операцијама. Покушава, такође, да сагледа могуће правце развоја на војно-политичком пољу у наредном периоду, посматрајући их кроз даљу констелацију и промену односа снага у свету.

Увод

Рат, као посебна људска делатност, непрекидно се мења управо као што се мењају и све друге друштвене и историјске појаве. Те промене настају упоредо с развојем људског друштва и односа у њему, као и с развојем средстава за рад и средстава за вођење рата. На њих утичу и подстичу их политике и стратегије појединих земаља, пре свега оних војних сила које теже експанзији и чији политички и војни теоретичари и стратежи формулишу ратну теорију и ратну вештину, а команданти их тестирају и проверавају у боју. Дугорочно посматрано, оне су постепене, еволутивне, с тим што на одређеном степену развоја прелазе у нови квалитет, с обележјима револуционарних промена, а то се управо и сада догађа.

Суштинске промене у погледима на рат, тј. на врсту рата (општи светски, регионални, субрегионални, локални, конвенционални, нуклеарни итд.) и начин његовог вођења, које настају у последњих неколико година (од 1989/1990) остварују се под утицајем најмање две значајне околности: 1) измењене глобалне међународне војно-политичке ситуације у свету уопште и, посебно, у Европи, и 2) развој нових технологија и њихова масовна војна примена. Прво утиче на односе снага које се конфронтирају на међународној војно-политичкој сцени и

налазе се или се могу налазити у оружаном сукобу, а друго – на основне промене у начину вођења рата као оружане борбе, посебно рата у којем учествују војске опремљене најсавременијим средствима ратне технике било у међусобним сукобима, или у сукобима с армијама нижег нивоа техничке опремљености.

Измењен однос снага

Донедавно свет је био подељен на два супротстављена блока, на чијем челу је стајала по једна војна суперсила. И једна и друга развијале су своју властиту ратну доктрину, по много чему различиту, а концептуално, у суштини, исту: доктрину конвенционалног ратовања с масовном употребом артиљеријско-ракетних и оклопних и механизованих јединица и доктрину нуклеарних удара ограничених по строго одабраним циљевима и (или) масовних по војним и цивилним објектима. Те глобалне доктрине, које су развијане у институтима, а у планове претваране у генералштабовима суперсила и у врховним командама њихових пактова, допуњаване су и на одређен начин тестиране у војним интервенцијама, специфичним за време и услове у којима су предузимане. Остале земље, које су се налазиле између наведених блокова и њихових окружења, пажљиво су пратиле развој ратних доктрина суперсила и блокова и, на одређени начин, опонашале их како изградњу (организација и опремање) својих оружаних снага, тако и начела њихове борбене употребе. Концепције општенародне, односно територијалне одбране неких европских земаља, укључујући и СФРЈ, одражавале су одређене специфичности, али само у сегменту који се односи на борбу на „привремено“ заузетој територији.

После „хладног рата“, на међународној сцени остала је само једна суперсила: економски и војно најјача, политички и информационо најутичајнија. Она реално, у садашњим условима, нема противника који би могао успешно да јој се супротстави на свим, па и на појединачним пољима борбе и надметања, па јој та околност омогућава конципирање и примену нових ратних доктрина и правовремене припреме за „нове изазове“.

Садашња војно-политичка ситуација и новостворена констелација снага у свету указују на то да је отклоњена опасност од општег, великог светског рата – конвенционалног или нуклеарног, „померена“ је, можда, за нека будућа времена.¹ Мали су изгледи, такође, да би у садашњим

¹ Донедавно први војник америчке армије, генерал Ц. Шаликашвили, у образложењу предлога војног буџета за фискалну 1998. годину означио је садашње стање у међународним односима као „стратегијску паузу“, у којој САД неће имати противника „у виду глобалних сила, што ће им омогућити да се (војно) регрупишу, сагледају будуће изазове и припреме своје оружане снаге, за следећи миленијум“ (John M. Shalikashvili, *POSTURE STATEMENT before the Committee on national Security*, House of Representatives, Febr. 12. 1997). Генерал Шаликашвили није употребио формулацију „припреме за нови рат, али тако формулисано стање међународне војно-политичке ситуације и задаци оружаних снага САД подсећају на теорију „да је мир само један период између ратова“, коју су између два светска рата заступали неки ратоборни теоретичари“.

условима могло доћи и до великих регионалних ратова², мада је савремени свет прожет бројним супротностима, које прате велике неизвесности због којих нису могуће сигурне прогнозе и чвршћи закључци у вези с трајним миром, унутрашњом и међународном стабилношћу.³

Озбиљна претња међународном миру и безбедности, наиме, у садашњим условима јесу веома велике и оштре супротности (социјалне, националне, верске, цивилизацијске итд.), које прожимају многе земље и делове савременог света. Сем кроз постојање криза и жаришта сукоба, оне се испољавају и као локални и „мали“ регионални/субрегионални ратови у готово свим важнијим деловима света. На те појаве носиоци светске моћи реагују употребом разноврсних мера и средстава, укључујући и војна средства. Главни иницијатор и носилац тог реаговања су Сједињене Америчке Државе, једина преостала војна суперсила, која на том плану ангажује међународне форуме (универзалне, регионалне) и савезничке и партнерске земље.

Локални сукоби и војне интервенције

У садашњим условима, у постојећој констелацији снага у свету, реалне су две врсте рата: *унутрашњи и мали регионални сукоби и стране војне интервенције*.

Унутрашњи сукоби, међудржавни и мали регионални (субрегионални) ратови догађају се углавном у неразвијеним и мање развијеним земљама и деловима света. У узроцима њиховог настајања и у начину вођења, у основи, нема већих промена. Последица су постојећих и све већих социјалних напетости, ниског степена развоја друштвене и цивилизацијске свести, неразвијености „културе мира“ и толеранције итд., али и даљег уплитања страних чинилаца у унутрашње послове и међудржавне односе и борбе страних сила за сфере утицаја и доминације. За унутрашње сукобе, што се начина вођења тиче, готово да и не постоје устаљена правила. Разликују се од случаја до случаја, зависно од услова и размера. За њихово вођење користе се разноврсна средства,

² После распада биполарног светског поретка САД усвојиле су стратегију према којој је требало да америчке оружане снаге буду организоване и опремљене тако да могу „готово истовремено да воде два велика регионална рата“ у разним деловима света. После преиспитивања раније усвојених процена, тај захтев је модификован, па се сада од оружаних снага САД захтева „да буду спремне да одговоре на један склоп непредвиђених ситуација мањих размера и на асиметричне претње“ (William S. Gohen, *Prudent Choices Firmly Pursued*, DEFENSE, 97, No. 4, p. 8).

³ Није мало пажљивих посматрача савремених збивања у свету који нису велики оптимисти када је у питању трајност мира и изостанак великог рата. У САД, на пример много је оних који с дозом подозрења гледају на процесе у развоју Руске Федерације, економско и војно јачање Кине и потенцијално настајање регионалних сила, које би могле да угрозе америчке „виталне“ и националне интересе у свету, па чак и територијални интегритет, а познати теоретичар и публициста С. Хантингтон говори и о могућем „сукобу цивилизација“.

чак и веома примитивна. Супружници Тофлер сврставају их у ратове типа аграрног доба⁴ с елементима типа рата индустријског доба.

Међудржавни сукоби и „мали“ регионални ратови, чак и у неразвијеним деловима света или света у развоју, постали су ретка појава, с изгледима да буду још ређи, поред осталог, и под утицајем претњи спољног реаговања. Ти изгледи су, у ствари, рефлекс једног оптимистичког погледа, јер и даље постоје бројна неуралгична подручја (Корејско полуострво, Југоисточна и Јужна Азија, Блиски и Средњи исток, Југоисточна Европа, делови Африке и Латинске Америке) у којима затегнутост у односима између појединих држава (група држава) лако може да ескалира у отворене сукобе. У начину вођења међудржавних ратова у недовољно развијеним деловима света такође нема значајних промена. Они се, када и уколико у њих нису непосредно укључене спољне силе, по правилу воде класичним средствима и према раније утврђеним начелима. Тофлерови кажу да су то углавном ратови типа рата индустријског доба, с елементима информатичког рата, односно рата информатичког доба. Ипак, рат, на пример, на Корејском полуострву не би био исти као рат на Индијском потконтиненту, или рат у подсахарској Африци разликовао би се од рата у широј зони Медитерана. Јачина, степен техничке опремљености и обучености снага зараћених страна умногоме би утицали на карактер и ток сукоба мање развијених и неразвијених земаља. Највеће промене настају у реаговању на кризе, локалне и регионалне (субрегионалне) ратове, што захтева посебну пажњу и продубљено изучавање.

Карактеристике реаговања на кризе и локалне сукобе

Реаговања на кризе и локалне и регионалне сукобе у савременим условима карактеристична су по циљу, начину, снагама и средствима која се у њима користе. У свему томе, она су другачија данас него што су била јуче, а сутра ће, вероватно, бити другачија него што су данас. У тој сталној променљивости, међутим, постоји прилично устаљена константа: на кризе и локалне и регионалне ратове у неразвијеним и мање развијеним земљама и деловима света реагују велике и моћне силе е јасно дефинисаним циљевима, али и посебним интересима.

Циљеви реаговања. Главни иницијатор, покретач и организатор реаговања на кризе и локалне и регионалне сукобе, у садашњим условима, јесу Сједињене Америчке Државе. То обично објашњавају жељом да се окончају постојећи и спрече нови сукоби, успоставе регионални и међународни мир и безбедност и спрече кршења људских права и хуманитарна страдања. У тако формулисаним циљевима садржани су елементи рационалности, па и неопходности, јер разбуктане сукобе локални „ватрогасци“ тешко могу да локализују и угасе. Међутим, америчка политика уплитања у унутрашње односе других земаља

⁴ Alvin and Heidi Toffler, *War and antiwar – Survival At the Dawn of the 21st Century*, Boston, 1993).

и стратегија интервенисања у међудржавне (међународне) сукобе спроводи се упоредо са спровођењем политике изградње тзв. новог светског поретка, а та политика има посебне циљеве – промовисање америчких вредности, односно наметање америчког модела демократије и тржишне привреде свим земљама савременог света.⁵ Тако, реаговање на кризе и локалне и регионалне (субрегионалне) сукобе у организацији и оркестрацији САД може да буде мотивисано и циљевима изградње „новог светског поретка“ са САД на челу, при чему циљеви изградње мира и стабилности у свету и акције које се у вези с тим предузимају могу да буду злоупотребљени у посебне сврхе супротстављене хуманитарним аспектима.

Реаговања на кризе, локалне и регионалне сукобе у организацији и под руководством САД најчешће попримају вид војних интервенција, а војна интервенција, у суштини, јесте рат, а сваки рат почиње и води се с унапред утврђеним циљем. Као главни циљеви због којих су у ранијим епохама ратови предузимани и вођени обично су навођени: храна (економски циљ), простор (освајање територије ради добијања економске користи), авантура итд. Упоредо с цивилизацијским развојем друштва, рат је све више постајао институција која служи политичким и економским интересима оних који га предузимају. Територијална освајања непосредно су повезивана с наведене две категорије, посебно с економским интересом. Међутим, Други светски рат је био, изгледа, последњи рат савременог доба вођен за „храну“ и за „простор“. Ниједан рат вођен после тог рата није предузиман ради освајања, физичког поседана и сталног држања територија, већ првенствено ради јачања политичке моћи, а посредно и остваривања одређених економских користи.⁶ Из истих разлога предузимане су и војне интервенције, а „хладни рат“ је имао изразито политичко и идеолошко обележје.

Усвајање и имплементисање политике изградње „новог светског поретка“ и концепција „руковођења кризама“ и „контроле сукоба“ мотивисани су такође политичким циљевима, тј. постизањем (повећање, проширење) и одржањем политичке моћи, доминације, ауторитета, престижа и утицаја САД у свету. Остваривање тих циљева треба да обезбеди и остваривање одређених користи и стварање услова да САД задрже и ојачају своју економску и војну моћ без преседана.

Нова америчка стратегија реаговања на кризе и локалне сукобе.
Ангажовање САД, самостално и заједно са својим савезницима и

⁵ Познати амерички дипломата, државник и публициста Пол Нице, још 1989. године писао је: „Више од четрдесет година, спољна и војна политика САД вођене су једним централним циљем – да САД буду на челу изградње једног међународног светског поретка заснованог на либералној економији и демократским институцијама“, (Paul Nitze, *The Honest Broker*, Foreign Affairs, Fall, 1989).

⁶ Познати амерички војни теоретичар и историчар Квинси Рајт поодавно је писао: „Рат се може водити ради повећања политичке моћи, али увек једним оком упереним на економске користи из такве моћи“ (Quincy Wright, *A STUDY ON WAR*, The University Press, Chicago, 1965, p. 282). И у савременим условима борба коју САД воде за продоре ка новим просторима, води се са прилично јасно упереним погледом на економске користи.

партнерским државама, у локалним и регионалним сукобима део је нове америчке глобалне стратегије, односно стратегије националне безбедности, која се однедавно означава као *Стратегија ширења и ангажовања (Enlargement and Engagement Strategy)*⁷, као и њене војне компоненте, која се изграђује и спроводи под називом *Национална војна стратегија еластичног и селективног ангажовања (National Military Strategy of Flexible and Selective Engagement)*, чији је циљ, како се званично објашњава, „промовисање стабилности и спречавање агресије“, а обухвата три главна задатка: мирнодопско ангажовање, одвраћање и спречавање сукоба, и вођење и добијање рата.⁸

Из назива наведених стратегија, у основи, произилазе и њихови циљеви – ширење присуства и утицаја САД у свету, уз активно политичко и селективно војно ангажовање у кризама, локалним и регионалним (субрегионалним) сукобима. Тако циљ изградње „новог светског поретка“ и стратегије садашње америчке администрације, која се по слову и духу разликује од стратегије из периода „хладног рата“⁹ не искључује могућност и *вештачког стварања криза*, а тиме и услова („потреба“) за политичко и војно ангажовање у стварању могућности за ширење утицаја и доминације САД у новим земљама и подручјима савременог света. У реаговањима на кризе и локалне и регионалне ратове снажно се наглашава *хуманитарни аспект* као циљ акција и операција које се предузимају. Тиме и позивањем на заштиту људских права, лакше се правдају средства и придобија наклоност властите и светске јавности.

Начини реаговања на кризе и сукобе

Начини реаговања на кризе и локалне и регионалне сукобе у савременим условима, као што је, уосталом, био случај и у време хладног рата, нарочито када је реч о реаговању САД и њихових савезника, нису устаљени према строго утврђеној шеми. Разликују се од случаја до случаја, као што се разликују снаге и средства која се користе. У начелу, зависе од настајања и развоја (или вођења) кризе и од обима и интереса САД за место (земља, регион) догађања. Према

⁷ О новој америчкој стратегији ширења и ангажовања видети у британској публикацији RUSI Whitehall Papers, Series 1997, B. Blekmen (Barry Blackman) и група аутора, *A National Security Strategy of Enlargement and Engagement*, Strategic Review, Spring 1997, и друге.

⁸ Department of the Navy 1997 POSTURE STATEMENT – The Navy Marine Corps Team, Washington, D. C. Febr. 1997.

⁹ Још на почетку „хладног рата“ (1949) САД, као своју стратегију националне безбедности, биле су усвојиле „Стратегију обуздавања“ или спречавања ширења СССР-а и „међународног комунизма“ на просторе тзв. слободног света, под називом *Containment Strategy*. Та стратегија је имала одбрамбену конотацију, мада је, у суштини, али прикривено, била офанзивна. Изнета је у документу (извештају) Савета за националну безбедност САД бр. 68, од 15. априла 1949, а објављена је тек 1975. године у часопису „Naval Review“, бр. 2/75. Њене војне компоненте су биле стратегија „истурене одбране“, „масовне одмазде“, „еластичног одговора“ и друге.

карактеру, међутим, то реаговање је редовно *комбиновано* и *мултинационално*: прво, користе се политичка, економска, информатичка и војна средства, а друго – ангажују се све или већина тих снага и средстава из више земаља под заставом Уједињених нација или на основу мандата Савета безбедности. Комбиновано и мултинационално реаговање на кризе и локалне и регионалне ратове постало је готово правило. Обично отпочиње политичким и економским притисцима, који прерастају у специфичан вид блокаде или санкција, као веома моћно и „убојито оружје“ у рукама Савета безбедности УН и неких регионалних организација (Европска унија, на пример). Допуњава се и проширује политичко-пропагандним и психолошким дејствима, демонстрирањем војне силе, претњама њеном употребом и селективним војним ангажовањем против стране у сукобу која је означена као виновник кризе или агресор. Посебна карактеристика тог реаговања су тзв. мировне операције, различитих циљева и степена ангажовања снага и средстава.

Карактеристике страног војног ангажовања

Војно ангажовање у „управљању кризама“ и „контроли сукоба“ и другим видовима страног војног уплитања у унутрашње односе и међународне сукобе значајно се разликује од ангажовања у периоду „хладног рата“. Наиме, другачији су услови у којима се војне акције и операције предузимају, припадност и структура ангажованих снага и средстава и начини њихове употребе.

Разлике у условима ангажовања. У време „хладног рата“, војне суперсиле – самостално или заједно са својим савезницима, често су посезале за војном силом ради „сређивања прилика“ унутар сфера властитог утицаја, али и изван тих сфера. Војно су интервенисале у унутрашњим или међудржавним пословима (сукобима), увек да помогну себи наклоњеној страни у сукобу како би задржале раније стечене или задобиле нове позиције у одређеној земљи или региону. Међутим, војно ангажовање једне суперсиле на страни неке од страна у сукобу редовно је било у сенци опасности од могућности реаговања друге суперсиле (блока) у корист друге стране у сукобу. Такве опасности и претпоставке, у основи, више не постоје. Једина преостала војна суперсила сада је у ситуацији да сама бира начин, снаге и средства за реаговање на кризе и локалне и регионалне сукобе без бојазни да ће се нека друга сила супротставити њеном избору.

Другачији састав снага. Суштинска измена међународних услова у којима се предузимају војне интервенције у периоду после „хладног рата“ утицала је и на измену структуре (састава) снага које се ангажују у унутрашњим и локалним сукобима, тј. на њихову већу и другачију интернационализацију. У време „хладног рата“, наиме, војне интервенције су редовно биле блоковски обележене, чак и онда када их је предузимала самостално једна од суперсила. Сем тога, карактерисала их је масовност ангажованих снага и средстава, мада је у неким од њих

(Вијетнам, на пример) до тога долазило кроз дуготрајан процес ескалације сукоба. Велики губици у људству и материјалу такође су били карактеристика неких од тих сукоба (Вијетнам, Авганистан итд.). Главнину интервентних снага сачињавале су снаге војних суперсила, док су снаге других земаља, њихових савезника, биле нека врста декора. У периоду после хладног рата, међутим, војне интервенције које се предузимају у оквиру реаговања на кризе и локалне сукобе имају изразито мултинационални карактер. У састав интервентних снага укључују се војни контингенти из многих земаља са Запада и са Истока, са Севера и са Југа. Такав је био случај, на пример, у рату вођеном у зони Персијског залива 1991. године, а исто, мада у другачијим улогама, то је поновљено у војном ангажовању страних сила у Босни и Херцеговини.

Иако су сада САД главни иницијатор и организатор војног интервенисања у унутрашње и међународне сукобе, оне настоје да њихово непосредно војно учешће у тим интервенцијама буде што мање. Посебно је запажено њихово настојање да у војном ангажовању у таквим сукобима избегну губитке у људству, што, на одређен начин, одређује карактер тог ангажовања.

„Пустињска олуја“ као круна старог и увод у нови начин војног интервенисања

„Пустињска олуја“ предузета је и изведена у специфичним међународним и амбијенталним условима. У 1990/1991. години, „хладни рат“ је привођен крају: пораз једне од страна у том рату већ је био виђен. У одлучивању и припремама за интервенцију Совјетски Савез је био на страни иницијатора и главног организатора интервенције, на страни свог дотадашњег главног противника. Са своја три ратна брода у водама Персијског залива демонстрирао је подршку снагама интервенције.

С обзиром на ангажоване снаге и средства, начин извођења и друго, „Пустињска олуја“ привлачи посебну пажњу и треба је посматрати из више углова. Пре свега, реч је о: 1) веома високом степену интернационализације кризе и мултинационализације сукоба, у којем су учествовали војни контингенти из више од 30 земаља, мада неки само симболично;¹⁰ 2) непостојању чак ни теоретске опасности од могућности да се мултинационалним снагама супротставе снаге неке друге силе, сем снага Ирака; 3) веома високом степену обједињавања војних контингентата бројних земаља, видова и родова у интегрисану, синергетску структуру, као и синхронизованој употреби тих снага у остваривању замишљеног концепта, у чему су средства у „систему система“ (C^4I^2) имала изузетан значај и 5) масовној употреби најсавременијих средстава ратне технике, посебно средстава за дејства са дистанце лансирана са копна, из ваздушног простора, са мора и испод морске површине.

¹⁰ Главнину су сачиниле снаге САД, Велике Британије, Француске и неких арапских држава (Египат, Саудијска Арабија итд.).

Копнене снаге, у суштини, имале су епизодну улогу; оне су једино затварале евентуални продор ирачке војске на југ и, на крају, користиле резултате дејстава ваздухопловних снага и ударе „паметних“ оружја.

У супротстављању мултинационалним снагама, њиховој стратегији и тактици, Ирачани су, у организовању своје одбране на копну, применили, у основи, класичан модел ратовања, укључујући и „рововску војну“. Главнину своје војске груписали су на југу земље и поставили у дубоко ископаним рововима и другим заклонима, где је она, одсечена од извора снабдевања, и изложена спорадичним дејствима из ваздушног простора, дуго чекајући напад непријатеља, систематски физички и морално изнуравана, тако да је била онеспособљена за пружање било каквог озбиљнијег отпора.

Рат у Персијском заливу, са становишта ангажовања мултинационалних снага, био је, на неки начин, стављање тачке на дотадашњи начин реаговања на кризе и локалне и регионалне сукобе и, уједно, увод у нову стратегију и доктрину реаговања на будуће сличне ситуације. Управо на основу искустава из рата у Персијском заливу, али и даљег процеса развоја међународне војно-политичке ситуације, политички и војни стратеги САД изградили су стратегију и доктрину реаговања на постојеће и евентуално нове кризе, локалне и регионалне (субрегионалне) ратове и преточили их у концепције, које су означили као: „управљање кризама“, „контрола сукоба“, „очување“, „устостављање“ („наметање“) и „изградња мира“ и друге. Те концепције су практично тестиране кроз „управљање“ југословенском кризом, спровођење „мировних“ операција на Хаитима, у Сомалији, Босни и Херцеговини и бившој Републици Српској Крајини, успостављању стабилности у Албанији итд.

Видови ангажовања војне силе у „руковођењу кризама“ и „контроли сукоба“

Војно ангажовање у „руковођењу кризама“ и „контроли сукоба“ и у другим видовима страног војног уплитања у унутрашње односе и међудржавне сукобе значајно се разликује од онога из периода „хладног рата“ и рата у Персијском заливу. Сем у структури (састав) мултинационалних снага, разликује се и у начину њихове употребе. Према новим доктринарним начелима САД, која су унета у нова борбена правила и упутства о употреби видова и родова, а која се намећу савезничким и партнерским државама и њиховим оружаним снагама, оружане снаге се користе за извођење борбених операција и у „операцијама без оружане борбе“ („операције које нису ратне“). У предузимању борбених операција ради „контролисања“ криза и сукоба интервентне снаге, сходно актуелној ратној доктрини САД и НАТО-а, дејства усмеравају према строго одабраним циљевима на читавој његовој територији, углавном ударима са дистанце, тзв. паметним оружјима великог долета, која се лансирају из ваздушног простора, са мора и са копна. На тај начин,

интервентне снаге избегавају веће личне и материјалне губитке, при чему главни „терет борбе“ преузимају ваздухопловне снаге и ракетне јединице. У кризно подручје или зону сукоба копнене снаге се упућују тек када се ракетним, информатичким, пропагандно-психолошким и другим дејствима створе услови да се оне тамо појаве у улози „миротворца“, без веће опасности да се на бојишту сукобе са снагама стране против којих је интервенција предузета.

Интервентне снаге у предузимању борбених операција успостављају непосредну везу и сарадњу са снагама стране у сукобу која је означена као угрожена, а то је, по правилу, страна која се уклопила или тежи да се уклопи у „нови светски поредак“. Тако се на бојишту ствара изразито несразмеран однос снага на штету стране означене као кривац или агресор, која се на тај начин доводи у изузетно тежак положај.

Операције које нису ратне (*Operations Other Than War*), према америчким доктринарним поставкама, обухватају веома широку скалу активности снага САД, НАТО-а и партнерских држава – од спровођења обавештајно-извиђачких активности, до учешћа у мировним операцијама, с мноштвом активности између, укључујући помоћ у обуци и опремању војске других земаља, предузимање и спровођење хуманитарних“ операција, учешће у отклањању природних непогода, и друго.

Моћ пропагандно-психолошког деловања

У доктринама САД и НАТО-а реаговања на кризе и локалне и регионалне ратове веома је значајна и улога политичко-пропагандног и психолошког деловања – коришћење информатичких средстава, пре и у току евентуалног спровођења војних операција. Оно се готово подједнаким интензитетом усмерава према противнику и према власти тој и међународној јавности. Политичко-пропагандно и психолошко деловање усмерава се према целокупној противниковој друштвеној (управна, извршна) и социјалној (широке народне масе) структури, а првенствено према његовом „центру гравитације“ – врховном политичком и војном руководству. Циљ тог деловања је да се „противник примора или принуди, по могућности чак и без употребе војне силе, да чини оно што ви сматрате да је боље или да се определи за избор који сте ви одабрали“, каже Р. Шафрански.¹¹ Другим речима, циљ тог деловања је да се сломи воља противника за отпором и да му се наметне властита воља, што је увек био један од основних циљева рата. У новијим условима и према америчким гледиштима, међутим, то не мора да се догађа на бојном пољу, поразом противникове оружане силе, како је то замишљао фон Клаузевиц, већ помоћу медија,¹² уз политичке и економске притиске и војне претње.

¹¹ Richard Shafransky, *Neocortical Warfare – The Acme of Skill?* „Military Review“, No. 11/94, pp 44–55.

¹² Супружници Тофлер пишу: „Људи који озбиљно мисле о будућем рату знају да ће се неке од најважнијих битака сутрашњице одиграти на бојишту медија“ (A. and H. Toffler, *исто*, стр. 105).

Политичко-пропагандно и психолошко деловање према властитој и међународној јавности, такође је веома значајно у садашњим условима. Циљ тог деловања је да се придобије наклоност и подршка јавног мњења за текуће и/или намераване акције и операције у одређеној земљи или региону. То се постиже, поред осталог, тако што се систематским деловањем, преко средстава јавног информисања и других канала, укључујући и „подземне“, код јавног мњења ствара утисак да „снаге демократије и прогреса, заштитнице људских права и слобода“ имају посла са суровим противником, да су им непријатељи „свиरेпа, нељудска бића“, а све то треба да доведе до осећања острашћености према тим и таквим, „нецивилизованим и суровим противницима слободе и прогреса“. Ради добијања подршке властите и међународне јавности и изазивања острашћености према обележеном противнику експоненти твораца концепата „руковођење кризама“ и „контроле сукоба“ пуне ваздушни простор речима и сликама, како каже Ц. Капли, више лажним него правим, које се сливају са кризног подручја или бојишта директно у домове милионских (или милијардских) слушаца и гледалаца широм света.¹³

Злоупотреба и моћ медија у многome је демонстрирана током југословенске кризе и грађанског рата у Босни и Херцеговини. О томе сада расправљају многи аналитичари покушавајући да сагледају не само њихову форму него и садржај и, изазване последице. У реномираном британском војном часопису *RUSI*, на пример, констатује се да је већина медија покривала „босанску трагедију са симпатијама за муслимане, што је утицало како на карактер и ток догађања у Босни, тако и на расположење светске јавности.“¹⁴ Амерички публициста Х. Самер још је конкретнији када говори о снази утицаја медија на јавно мњење и његов однос према странама у сукобу. У вези с тим он, поред осталог, пише: „... 'логори смрти', 'логори силовања', 'холокауст', 'етничко чишћење' и слично, речи су и појмови који су се најчешће чули о догађањима у Босни... Приче о злочинствима, како праве тако и лажне, нашироко су биле распрострањене и коришћене током српско-босанског рата“.¹⁵

У стварању црно-беле слике о ситуацији на бојишту, допуњене вестима о ефикасности и свемоћности мултинационалних снага и њиховој „хуманој“ мисији, с једне стране, и причама о злочинима оних који

¹³ Ц. Капли о томе, поред осталог, пише: „Данас видимо западне политичаре како уживају у краткорочним политичким успесима до којих долазе креирајући непријатеље као што су ирачки председник Садам Хусеин, либијски вођа Моамер Гадафи, српски председник Слободан Милошевић или вођа босанских Срба Радован Караџић, и други. То се дешава тако што западни медији (индиректно државно контролисани), често помогнути одређеним интересним групама и владама, лако потпадају под утицај добро исценираних догађаја, који се користе за стварање погрешне слике о појединцима и/или догађајима“ (Georgy Coply, *Pseudospeciation – A principal weapon in waging war; It also threatens peace*, Defense and Foreign Affairs, No. 11/96, pp 16–17).

¹⁴ Jonathan Eyal, *The War in Yugoslavia – Some Preliminary Lessons*, *RUSI Journal*, April 1995, pp 29–30.

¹⁵ Harry G. Summer, Jr., *The New World Strategy*, Touchstone, New York, 1995.

се супротстављају тим снагама и њиховим творцима, с друге стране – прво из зоне Персијског залива, а затим и из Босне и Херцеговине – посебно се истакла америчка информативна кућа, Си-Ен-Ен, чији је утицај на јавно мњење и на доносиоце одлука већ означен као „си-ен-ен ефекат“.

Правни и морални аспекти војног и другог интервенисања у унутрашње и међудржавне сукобе

Војно и друго интервенисање у кризе и унутрашње и међудржавне сукобе задира у многа правна и морална питања. Међутим, САД успеле су да своје концепте наметну савезничким и партнерским земљама, а одлучивање о начину интервенисања пренеле су на Савет безбедности Уједињених нација и форуме неких утицајних регионалних организација (ОЕБС, ЕУ итд.). На тај начин, нарочито кроз одлучивања у Савету безбедности, практично се легализују војне интервенције и други видови страног уплитања у унутрашње послове суверених држава и негира готово вековима стара доктрина унутрашњег и спољног суверенитета и територијалног интегритета држава.

Легализовање војних интервенција и других видова реаговања на унутрашње и регионалне сукобе обезбеђује се позивима Савета безбедности на одредбе Повеље УН, мада се у том документу војна интервенција, као могућност под окриљем УН, предвиђа само када је реч о угрожавању међународног мира и безбедности путем агресије. Сходно томе, у време „хладног рата“ за ангажовање снага УН у мировним операцијама тражена је, поред осталог, и сагласност страна у сукобу, односно њихово прихватање мировних снага Уједињених нација. У последње време, међутим, начело сагласности се не примењује, или се разноврсним мерама и притисцима изнуђује.¹⁶ Земља или страна у сукобу означена као кривац једноставно се доводи у ситуацију да прихвати „помоћ“ која јој се нуди и ограничени суверенитет, или да пружи отпор и буде изложена насилном наметању мира, које подразумева и страну војну интервенцију. У том случају њена могућост да се брани војним средствима постаје готово безначајна, или јој се, разноврсним видовима претњи и притисака, таква могућност чак и одузима.¹⁷

Када је реч о правном аспектима војних интервенција у савременим условима, чињеница је да контрола законитости аката Савета безбедности УН, практично, не постоји или се предвиђена процедура не приме-

¹⁶ За то да у предузимању мировних операција, било за очување или за наметање мира, сагласност страна у сукобу и није потребна, залагао се управо бивши генерални секретар УН, Бутрос-Бутрос Гали, који је своја гледишта о том и другим питањима изнео у познатом „Меморандуму за мир“.

¹⁷ Чланом 51 Повеље УН дато је право свакој земљи чланици ОУН да се самостално или колективно брани у случају да њена безбедност буде угрожена дејствима спољних сила. Суочена са новом доктрином интервенисања у унутрашње и међудржавне сукобе, страна означена као кривац за створену ситуацију, и онда када то *de facto* није, доводи се у положај да то право не може да користи.

њује. Није познато да је неки ауторитативан међународни арбитар (Међународни суд правде, на пример) разматрао неку од одлука (резолуција) Савета безбедности УН ради оцене њене законитости и усклађености с одредбама Повеље УН, а да се и не говори о оцени њене последичности и моралности. У постојећим, униполарним међународним условима, када једна суперсила има доминантан утицај на рад и одлучивање Савета безбедности, земља (страна) у сукобу означена као кривац, без обзира на то да ли то реално јесте или није, готово аутоматски постаје објект спољних притисака, претњи и напада без било какве правне и физичке заштите. За морално покриће војног и другог интервенисања у унутрашње и међународне односе, чиниоци светске моћи обично се позивају на „хуманитарне обавезе“ и потребу „заштите“ људских права.

Питање људских права поодавно је постало „међународна брига“ и на њих се односе многи међународни правни акти, конвенције и резолуције, а све се више актуелизује и право на тзв. хуманитарну интервенцију.¹⁸ Међутим, под те појмове може да се подведе све оно што се односи на људе и на односе између народа и држава, и да се, као и у „борби за мир“ у обезбеђивању и заштити тих права употребе разноврсне методе и средства притисака и насиља која се користе и за остваривање политичких циљева.¹⁹

Војно и друго интервенисање у унутрашње сукобе, које се предузима у последње време, подразумева не само могућност и намеру наметања мира, или барем престанак борби и убијања, него и начин решавања сукоба у смислу: ко ће да влада над ким, како ће и у којим границама да функционише будући систем владања, и друго. У процесу остваривања тих претпоставки и намера, спољна интервенција се често претвара у неку врсту окупације, старатељства или другог релативно трајног посредничког аранжмана, а лако се може преобратити и у неку форму „неоколонијализма“.²⁰

„Европски одбрамбени идентитет“ и војне интервенције

Од настанка НАТО-а 1949. године, и кроз читав период „хладног рата“, код неких европских земаља чланица постојала је тежња ка јачању „европске“ позиције у тој војно-политичкој организацији. Међу-

¹⁸ Кристофер Гринвуд у вези с тим пише: „Не може се више одржати захтев да, када нека влада изврши масакр властитог народа или нека држава западне у анархију, међународно право у потпуности забрањује војну интервенцију“ (Christopher Greenwood, *The Right for Human Intervention?* The World Today, Febr. 1993).

¹⁹ Познато је, на пример, да су бивше велике метрополе пружале војну подршку својим експонентима (мисионари, свештеници, трговци) у колонијама, а у вођењу средњовековних верских ратова оправдавана су готово сва средства за постизање жељеног циља (девиза: „Циљ оправдава средства“).

²⁰ Ваља нагласити да „хуманитарне интервенције“ нису увек „хумане“. Оне могу да олакшају положај једне, а да озбиљно угрозе положај и права друге групе народа. Редовно се предузимају с ослонцем на силу или помоћу војне силе, што је потврдио и бивши председник САД Роналд Реган речима: „... (то је) хумана сомотска рукавица иза које стоји челична песница војне силе“.

тим, због тадашње ситуације и односа снага на европском стратегијском простору она није могла да се оствари. После промена у међународним односима уопште, а у Европи посебно, захтеве за остваривање „европског одбрамбеног идентитета“ почели су да разматрају највиши форуми Северноатлантског пакта. На Бриселском самиту Савеза, 1994. године, ти захтеви су преточени у концепт „Европског безбедносног и одбрамбеног идентитета“, познатог под скраћеницом *ESDI* (*European Security and Defense Identity*). Тада су Европска унија (ЕУ) и њено војно крило = Западноевропска одбрамбена унија (ЗЕУ) добили задатак да дефинишу и даље разраде тај концепт. Две године касније, јуна 1996, на Берлинском састанку министара НАТО-а снажно је подржан концепт *ESDI*, а прихваћена је и замисао о формирању његовог војног елемента = комбиноване здружене групације снага, која се у жаргону НАТО-а означава скраћеницом *CJTF* (*Combined Joint Task Force*).

Комбинована здружена групација снага формира се у оквиру НАТО-а, а под непосредним је надзором ЗЕУ, која је стекла право да ту групацију снага у целини или по деловима, зависно од ситуације, издвоји из састава НАТО-а и употреби „независно“ у решавању криза на европском простору. Њена специфичност је у томе што без већих формалних процедура може да буде издвојена из организацијске и командне структуре НАТО-а и стављена под команду ЗЕУ ради ангажовања у кризним ситуацијама, унутрашњим и субрегионалним сукобима у Европи. Редовно, она се третира као групација снага која „није, али може бити одвојена“ (од НАТО-а) (*„separable but not separate force“*).²¹

После озваничења концепта *ESDI* предузете су мере на оспособљавању ЗЕУ²² за улогу и задатке који су јој у оквиру тог концепта намењени. Сем рада на формирању *CJTF* и конципирања услова и начина њене употребе, формирано је Планско језгро од 55 људи, које у непосредној сарадњи с командним структурама НАТО-а разрађује планове о њеној евентуалној борбеној употреби.

Усвајањем концепта *ESDI* и програма формирања *CJTF* практично је дато веће право, али и већа одговорност европским субјектима, пре свега ЕУ, у „решавању“ криза на европским просторима. У конципирању састава *CJTF*, модалитета и начина њене употребе, планери НАТО-а и ЗЕУ рачунају на могућност да се она, у целини или по деловима, ангажује у кризним ситуацијама, унутрашњим и локалним сукобима, заједно с елементима снага партнерских држава. Таква очекивања и претпоставке поткрепљују се и заснивају на статусу придружених чланица ЗЕУ (десет партнерских држава има статус придружених партнера ЗЕУ), као и искуствима из ангажовања мултинационалних снага у Босни и Херцеговини. Од децембра 1995, у организа-

²¹ *CJTF – A Lifeline for a European Defence Policy?* RUSI Whitehall Papers, Series 1997.

²² Формирана још 1955. године од седам западноевропских држава. Сада је чини 10 европских земаља чланица (све су и чланице НАТО-а), а има и три придружена члана (Исланд, Норвешка и Турска), пет посматрача и десет тзв. придружених партнера.

цији ЗЕУ одржавају се редовне војне вежбе у интервалима од шест месеци, претежно са супозицијом „одговора на кризе“. Вежбе се одржавају под општим називом *CRISE (CRISE – 97*, на пример), а у њима учествују елементи снага и неких партнерских држава.

Концепт *ESDI* одражава тежњу европских субјеката да поправе неповољан утисак о себи због испољене неспособности да самостално „реше“ југословенску кризу, али и настојања да уложе додатне напоре у оспособљавање за ефикасније одговоре на евентуалне нове изазове. Успешно ангажовање „Европских мултинационалних снага за стабилизацију“ стања у Албанији било је додатни подстрек поборницима *ESDI* у истрајавању на изградњи и имплементацији тог концепта, који добија подршку Савета безбедности УН како због финансијских разлога, тако и због настојања да своју „одговорност“ за безбедност у појединим деловима света пренесе на одговарајуће регионалне аранжмане или агенције, сходно Одељку VIII Повеље Уједињених нација. Концепт *ESDI* све више подржавају и САД, што везују за конкретнији пристанак европске групе НАТО-а за ангажовање снага те алијансе у заштити америчких виталних интереса и изван Европе и њеног ближег окружења.

Промене у организацији и задацима војске: стварање интервентних снага

Измењена војно-политичка ситуација у свету и промене у погледима на рат и начин вођења рата утицали су на промене у организацији и задацима националних и коалиционих снага западних земаља. „Нови стратегијски концепт“ НАТО-а из 1991. године, којим је у циљеве и задатке НАТО-а укључено „управљање кризама“ и „контрола сукоба“ на читавом европском стратегијском простору, наметнуо је потребу за одговарајућим променама у организацији и распореду снага тог пакта. Промене су отпочете априла 1992. године, и настављају се, а обухватају формирање три групације снага НАТО-а: главне одбрамбене снаге, снаге за брзе интервенције и снаге за ојачање и поуну. Пример НАТО-а следила је већина земаља чланица, али и неких европских држава које нису чланице те војне алијансе. Оружане снаге тих земаља добијају, у основи, следећу глобалну структуру: 1) снаге за одвраћање и одбрану властите територије; 2) снаге за потребе унутрашње безбедности, и 3) снаге за спољне војне интервенције. При томе, запажају се извесне структуралне разлике, које произилазе из величине, положаја, војне политике и ратне доктрине појединих земаља. Међутим, код већине тих земаља јасно се запажају елементи војске намењени за потребе унутрашње безбедности и они намењени за ангажовање изван властитих територија, у саставу коалиционих и/или мултинационалних снага.

Велики значај који САД у својој ратној доктрини придају снагама за ангажовање у ратним и другим операцијама изван властите терито-

рије, тј. у кризним ситуацијама, локалним и регионалним сукобима у разним деловима света, потврђен је, поред осталог, и недавним постављењем генерала Шелтона на положај начелника Здруженог генералштаба, који је до тада био на челу Команде за специјалне операције.²³

Британски политички и војни експерти разрађују нову војну стратегију Велике Британије. У оквиру тога, разматрају три концепта будуће структуре британске војске, од којих је један означен као „експедициони“ концепт.²⁴ Према њему, уколико буде усвојен, оружане снаге Велике Британије биле би структуриране и припремане првенствено за ангажовање у „експедиционим“, односно интервентним улогама.

Значајну компоненту у будућој структури француске војске чиниће, такође, снаге за брзе интервенције, које ће се ангажовати самостално (у одбрани и заштити француских територија и помоћ франкофонским земљама) и у саставу коалиционих снага и мултинационалних састава.

У оквиру Бундесвера формира се снажна групација снага за реаговање на кризе (*Krisenreaktionkräfte*). Она ће бити на располагању НАТО-у и спремна за упућивање у стране земље на захтев УН, ОЕБС или ЗЕУ, а сачињаваће је око 53.000 људи из сва три вида.

Чак и Финска, поред више других земаља, која за сада не изражава жељу да буде примљена у НАТО, али је укључена у његов програм „Партнерство за мир“, у оквиру своје војске формира посебну групацију намењену за ангажовање у кризним ситуацијама, мировним и другим операцијама заједно са снагама НАТО-а и/или у оквиру мултинационалних снага.²⁵

Изгледи за наредни период

У садашње време све се креће бржим и дужим корацима него раније. У томе има много непознатог и непредвидивог; изненађења постају више правило него изузетак. Донедавни начелник Генералштаба КоВ САД Г. Саливан и његов блиски сарадник Ц. Дубик у вези с тим су писали: „Ми живимо у време преласка из индустријског у доба информатике. То је време конфузије, несигурности и промена – повремено хаоса“,²⁶ а Робер Елсворт, говорећи о токовима друштвене и технолошке трансформације друштва, пише: „Исход би могао да буде деструктиван и хаотичан. Могао би да изазове необуздан рат на великим деловима Земљине кугле или пак праскзорје новог златног доба мира, просперитета и духовног преображаја у целом свету. Можда је вероватнија трећа могућност: спорадични, кратки, жестоки сукоби, са такође

²³ Специјалне снаге, које потпадају под наведену команду, претходница су у свим војним операцијама САД у свету и непосредни су учесник у њима. У стратегији селективног војног ангажовања САД њима се придају већи значај и улога.

²⁴ Michael Codner, *The U. K.'s Strategic Defence Review – Strategic Options*, RUSI Journal, August 1997, pp 44–50.

²⁵ Pauli Jarvenpää, *What comes after Madrid? – A View from Helsinki*, „NATO Review“, Sept – Oct. 1997, pp 30–33.

²⁶ Gordon R. Sullivan and James D. Dubik, *War in the Information Age*, „Military Review“, No. 4/94, pp 44–62.

селективно распоређеним миром и просперитетом“.²⁷ Трећа могућност, о којој говори г. Елсворт, можда је најреалнија, јер одражава садашње стање у међународним односима, а оцртава, можда, и непосредну будућност. „Златно доба мира, просперитета и духовног препорода...“ умногоме је илузија, више одраз жеља и надања него реалност скоре будућности. „Да би рат био укинут мора бити схваћен, а да би био схваћен мора бити изучен“, каже се у уводу у Студије о рату Квинси Рајта.²⁸ На садашњем развоју људског друштва, међутим, изгледа да рат није изучен, а још је мање последично схваћен. Тако ће се човечанство и убудуће, вероватно, сусретати са тим опасним јахачем Апокалипсе, мада је неизвесно где и у каквим околностима.

Кризе, унутрашњи и регионални (субрегионални) сукоби и спољна реаговања на њих испољени су као главни реметилачки чиниоци мира и безбедности у периоду после „хладног рата“. То ће вероватно бити случај и у наредном времену, можда до 2010. или 2020. године.²⁹ У међувремену, може да настане нова констелација снага у свету, прегруписавање и измена односа снага унутар појединих региона и на општој међународној сцени. Развиће се нове технологије и нови начини њихове војне примене, као и нови погледи на рат и мир.

Национална и верска нетрпељивост, социјалне тензије, економско заостајање једних и развој других, и друге разлике и супротности вероватно ће и у наредном периоду бити поводи и узрочници криза и унутрашњих (ређе међудржавних) сукоба, на које ће чиниоци светске моћи реаговати разноврсним методама и средствима, укључујући и војна средства. Повод за страно војно уплитање у унутрашње односе може да буде и супротстављање изградњи „новог светског поретка“, посебно када се супротстављају мале и ровите земље.³⁰

Доктрина реаговања на кризе и локалне и регионалне сукобе, укључујући, у оквиру тога, и употребу оружане силе, формулише се и теоретски обликује у америчким политичким, војним и научним институцијама све више с нагласком на тражење „решења“ путем предузимања мера, акција и операција које нису класично ратне, а увек имају „хуманитарне“ и „миротворне“ предзнаке. Тако ће и убудуће реаговања на кризе и локалне сукобе најчешће добијати облик политичке, економске, правне и сваке друге борбе, у коју ће се укључивати и оружане снаге у својој основној (ратна, борбена) и, условно речено, помоћној (неборбена) улози.

²⁷ Robert F. Ellsworth, *The US Interests in the New World*, „The Atlantic Council Review“, LA, Sept. 1995.

²⁸ Quincy Wright, *исто*.

²⁹ Војни планери САД, у покушајима да сагледају будуће развојне процесе у ратоводству, разрадили су неколико доктринарних докумената, означених као „Визија 2010“, „Визија 2015“, „Визија 2020“ итд., полазећи, при томе, од процена да ће до тада и у тим временским размацама настајати велике промене у међународним односима и у условима вођења рата.

³⁰ Када градитељи „новог светског поретка“ у свом „пионирском“ походу наиђу на јачу препреку, застану и/или се повуку назад ради обиласка или обухвата.

Надлежности за реаговања на кризе и сукобе Савет безбедности УН постепено преноси на регионалне аранжмане и агенције, за сада углавном европске: Европска унија, ОЕБС и Савет Европе. Главни инструменти моћи тих организација су снаге НАТО-а и Западноевропске уније, с тим што НАТО има много већу моћ, па отуда и испољену тенденцију проширења сфере свог „деловања“ на просторе изван Европе, пре свега на шире подручје Средоземља (Блиски исток и Северна Африка). Посредно „везивање“ НАТО-а за то подручје изведено је путем формирања Специјалне групе за Медитеран (*The Mediterranean Special Group*) у оквиру Североатлантске скупштине, а непосредно – формирањем Групе за медитеранску сарадњу (*The Mediterranean Cooperation Group*) у оквиру НАТО.³¹

У будућим евентуалним реаговањима на кризе и сукобе, било према одлуци и у организацији Савета безбедности УН, било европских или других регионалних организација, оружане снаге ће вероватно деловати према америчком моделу: увек мултинационално и у комбинацији с политичким, економским и другим средствима насиља, у ратним операцијама и операцијама „које нису ратне“. Ратне операције предузимаће се као крајње средство, пошто се противник другим средствима претњи и притисака крајње исцрпи и доведе у положај да не може да пружи снажан и организован отпор, а карактерисаће их удари с дистанце по одабраним циљевима у дубини противникове територије. За таква дејства, сем разноврсних оружја типа ваздух – земља, земља – земља, брод – копно итд., Сједињене Државе, самостално и у сарадњи са својим европским савезницима, развијају неколико нових оружја за дејства са дистанце, под ознакама JDAM (*The Joint Direct Attack Munition*), JSOW (*The Joint Stand-off Weapon*), JASSM (*The Joint Air-to-Surface Stand-off Missile*), и друга.

Операције „које нису ратне“ (обавештајне, војна блокада, демонстрације силе итд.) вероватно ће се предузимати, упоредо с предузимањем осталих врста насиља, пре, за време и после спровођења ратних операција. Све то, наравно, може да траје тако дуго док САД буду доминирале светском војно-политичком сценом. У измењеним условима и измењеном односу снага у свету, до чега ће вероватно доћи већ у првом кварталу идућег века, могу се изменити услови и погледи на рат и мир. Садашње мале сукобе и велика реаговања на њих – сукобе између противника несразмерне моћи и величина, могу да замене велики регионални сукоби, а можда може да буде обновљена и претња општег светског рата. На путу будућег регруписавања снага и прерасподеле светске моћи, наиме, могу да настану разноврсне ситуације, тим пре што ниједан велики регион не одликује висок степен стабилности. Хантингтонова теза о могућем „сукобу цивилизација“ подразумева могуће сукобе на релацији Исток – Запад или Запад – Исток, а претпоставка Тофлерових о могућем сукобу „суперцивилизација“ по-

³¹ Прва је формирана на заседању наведене скупштине у Атини маја 1996, а друга на мадридском самиту НАТО-а јула 1997. године.

дразумева евентуални сукоб на релацији Север – Југ или Југ – Север. Ти сукоби, уколико до њих дође, суштински ће се разликовати не само од ранијих класичних ратова него и од садашњих сукоба, који све више постају квазиратови.

Веома брз развој војних технологија утицаће на даљи развој (јачину и структуру) оружаних снага. Могућност да се са све мањим бројем оружја постижу исти или већи резултати утиче на даља смањења бројног стања и истовремено, захтева већу стручност војничког и старешинског састава и већу професионализацију војске. Увођење у наоружање нових средстава ратне технике, сем тога, води ка даљој измени структуре оружаних снага. Настајање нових родова и служби, јачање једних и слабење других елемената војске процес је који се наставља убрзаним темпом. Комплекс КИС-а, са снагама и средствима за „спектарну“ борбу, „информатички“ и „кибернетички“ рат, систематски јача на штету традиционалних родова војске: пешадије, пољске артиљерије, оклопних јединица и другог.

Тенденција измене структуре оружаних снага нарочито је изражена у високоразвијеним земљама и земљама укљученим у регионалне системе колективне безбедности (НАТО, на пример). Мање развијене земље и земље изван система колективне безбедности спорије трансформишу своје армије било због тога што не могу да је опреме савременим средствима ратне технике, било због потенцијалних могућности да њихова безбедност буде угрожена дејствима типа „информатичког рата“, али и класичним начином ратовања. Тако, оне су упућене да изграђују своју одбрану на начелима класичног начина ратовања и на принципима ратовања које развијају и намећу земље које су закорачиле у ново, информатичко доба.